

Kimlik Sorunu: TOKİ Konutları

Miray Gür 1

Konu Başlık No: 5 Çatı ve Cephe Sistemlerinde Görsel Etki

ÖZET

Dünyada dar gelirli kesime yönelik konut politikaları incelendiğinde, siyasi nedenler, nüfus artışları, göçler vb. nedenlerle belirli bölgelerin birbirinden farklı gelişimler, değişimler yaşadığı ve buna bağlı olarak konut sunumlarının ve konut politikalarının da farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

Türkiye'de yapı üretiminin % 95'ini konut oluşturmaktadır. Konut sorunu ülkemiz gündemindeki en önemli sorunlardan biridir Hızlı nüfus artışı ve kırsal-kentsel nüfus hareketlerinin büyük baskısı sonucu konut açığı, sayısal olarak ciddi boyutlara varmıştır. Öte yandan, sayısal konut açığını kapatabilmek amacıyla, çeşitli yollarla gerçekleştirilen toplu konut yerleşimlerinin ve çevrelerinin niteliksel açıdan yetersizlikleri de açıkça görülmektedir.

Günümüzde Türkiye' de konut piyasasına oldukça hakim olan Toplu Konut İdaresi sayısal olarak konut açığını kapatmak için çok ciddi çalışmalar gerçekleştirmektedir. Son zamanlarda, çevremizden de izlenebildiği gibi, özellikle alt ve orta gelir gruplarına yönelik konut açığının kapatılmasında önemli bir yol kat edildiği yadsınamaz. Fakat, TOKİ'nin yaklaşımının ve önemle vurguladığı tek kavramın "konut sayısı" yönünde olduğu da medya yorumları ve oluşan yapılaşmayla kolaylıkla anlaşılmaktadır. Genel olarak Türkiye'deki konut politikaları gözden geçirildiğinde, zaman içinde planlı gelişme ve kentleşme bağlamında farklı konut politikalarının uygulandığı ancak uygulamada özellikle kimlikli bir cephe anlayışında başarıya ulaşamadığı görülmektedir.

Hızlı üretime bağlı olarak, tasarım esnekliğinin olmaması, tek tipleşmeyi beraberinde getirmekte; uygulamalarda yöresel, iklimsel farklılıklar dikkate alınmamaktadır. Buda çatı ve cephe sistemlerinde kimlik-üslup bağlamında tekdüzelik ve her bölgede çok az farklılıkla tek tip uygulamayı kaçınılmaz hale getirmektedir.

Basında izlenebildiği gibi, özellikle son birkaç yıldır, TOKİ, uyguladığı tip projeler, uygulamalarını gerçekleştirdiği araziler, inşaatların yapımını üstlenen müteahhitlerden bazılarının niteliği ve konut piyasasında yarattığı problemlerden dolayı çeşitli meslek odaları, akademisyenler vb. tarafından eleştiri oklarının hedefi haline gelmiştir.

TOKİ tarafından yapılan uygulamaların ve sadece 'nicelik' olarak çokluğundan ötürü ortaya çıkan göreceli 'olumlu' durumun, olumsuzlukların sürdürülmesine dayanak olmaması gerektiğini her platformda tartışılmıştır. Nicelik değerlendirmesi ve hedeflenen düzeydeki konut üretiminin, ülkemizin mimarlık ve kent kültürü birikimleriyle bütünleşen kimlikli bir tasarım ve planlamayla da sağlanabilir. TOKİ bu bağlamda, konut mimarisindeki çatı ve cephe anlayışında değişim

göstermelidir. Zengin tarihsel sivil mimari zenginliğine sahip Türkiye’de, Anadolu Uygarlıklarının bu eşsiz kimlik ve kültür kazanımlarına yakışır nitelikteki bir mimarlık ve şehircilik anlayışının TOKİ uygulamalarında gözetilmesinin sağlanması kaçınılmazdır. TOKİ, yılların imar duyarsızlığını simgelemek, hatta yap-satçılığın doruğa çıkan örneklerini yaratmak yerine, ulusal değerlerle bütünleşmiş, farklı seçenek oluşturacak daha mimarca bir duruş göstermeli ve ülkedeki yeknesak yapılaşmaya alternatif projelere önderlik etmelidir. Bu nedenle süregelen toplu konut projelerindeki, tüm ülkede tek tip ve kimliksiz bir mimariyi egemen kılan tasarım ve yerleşme tarzı çizgisinin gözden geçirilerek; bir kamu kurumu olan TOKİ eliyle Türkiye’nin tek düze yapılaşmasına son verilerek, yöresel ve ulusal değerlerle birlikte çevreye saygılı, kentsel dengelere ve özelliklere bağlı ve saygılı bir gelişmenin ülkeye kazandırılması sağlanmalıdır.

ANAHTAR KELİMELER

Kimliksizlik, Toki Konutları, Kalite, Tekdüzelik

¹ Miray Gür: Uludağ Ü, Müh-Mim.Fak, Mimarlık Bölümü, Tel: 0 224 2940644, Fax: 0 224 2942128
miraygur@uludag.edu.tr

1. Kentsel Kimlik

Genel olarak kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslamayı getirir ve benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koymaktadır. Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımla içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekanı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Kentsel imgeler kentte yaşayanlar açısından uğruna özveride bulunulabilecek ortak değerlerden oluşturmakta ve kuşaklar arasında söz konusu bu değerler süreklilik göstermektedir.(1)

Diğer yandan geleneksel doku içerisindeki Türk Sokağı günümüzde etkileşim ve değişim sürecinde gelişmiş dünyanın her hangi bir noktasında bulunabilecek sıradan bir caddeye dönüşmektedir. Bu dönüşüm kent kimliğinin fiziki, sosyo-ekonomik ve demografik yapıya bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Öyle ki sokaklar günümüz teknolojilerini de kullanarak modernleşmekte ancak insana yabancılaşmaktadır. Küreselleşen dünya ekonomisinde özellikle ayrıcalıklı işletmecilik araçları haline gelen kent yönetimleri ve onların etki alanları olan kentler bir güç ve rant aracı olarak görülmektedir. Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir.

Kentlerin işlevsel özellikleriyle birlikte oluşan gelişim süreçlerinin gelişen ekonomik dinamiklere ve güçlü aktörlere bağlı olması ve bu mantığa göre gelişim göstermesi, ‘kentsel imgeleri’ de büyük ölçüde farklılaştırmakta ve değiştirmektedir. Örneğin Bursa Ulu Cami, silueti ile Bursa kentini uzun yıllar etkilemesine rağmen günümüzde değişen kentsel değerler ile Bursa Fomara Meydanı’nda yükselen ofis yapıları Ulu Cami ile aynı perspektif içerisinde yarışmakta ve ekonominin kent üzerindeki gücünü simgeler hale gelmektedir. (1)

Bursa Kenti günümüzde daha büyük bir tehlikeyle medyayı meşgul etmekte olup, kentin her girişinden ciddi bir boyutta algılanan ve silueti olumsuz etkileyen, çeşitli tepkilere yol açan bir kentsel dönüşüm projesi olan Doğanbey TOKİ yakın çevresindeki ofis yapılarından çok daha yüksektir. Bursa Mimarlar Odasının 2010 yılında açtığı yarışma sonucu elde edilen görsel belgelerle de kentte gerek tarihi kent merkezi ve mimari miras açısından gerekse doku ölçek ve kimlik olarak, kent merkezi olarak olumsuz etki vurgulanmıştır. (Fotoğraf 1-2)

Fotoğraf.1.“Fotoğraflarla TOKİ'nin Bursa'ya Tokadı”-Mansiyon (2)

Fotoğraf.1.“2. 2. Ödül / Gürsel Egemen Ergin(2)

TOKİ'nin Bursa'nın tarihi dokusuna verdiği zararı gündeme getirmek için düzenlenen Bursa Mimarlar Odasının açtığı yarışmada “Fotoğraflarla TOKİ'nin Bursa'ya Tokadı” fotoğraf yarışması sonuçlarına göre Mansiyon ödülü alan bir görsel Bursa kent merkezinin bugünkü durumunu açıkça gözler önüne sermektedir. (2)

Yaşam biçimi açısından kentler arasında temel ortak özellikler bulunmasına karşın, kentlerin kendi tarihsel gelişim sürecinde oluşturdukları farklılıklar da bulunmaktadır. Bu sosyal, ekonomik ve politik etkinlikler kentlerin kendine özgü “kimliğin” oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Kentsel mekânların kullanımından kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlere özellikler sağlar. Kent kültürü bu kapsam içinde ele alındığında, evrensel değerleri içerdiği gibi, kentlerin doğal, sosyal, ekonomik çevrelerinin yarattığı değerleri de kapsamaktadır. (3)

2. Türkiye’de Konut Politikaları ve TOKİ Konutları

Türkiye’de konut politikaları, özellikle son on yıldır devlet tarafından ele alınmış modelin egemenliğinde, özel sektörün önemli katkıları ve yerel yönetimlerin işbirliği çerçevesinde yapılan çalışmalarla çok farklı bir boyuta gelmiştir. TOKİ kapsamında gelişen, konut üretimine yönelik oluşumun gerçekleştirildiği uygulamalar, nitelik ve nicelik açısından irdelenmesi gereken, inşaat ve konut sektörünü, meslek odalarını ve halkı oldukça meşgul eden önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlayıp, giderek etkisini tüm dünyada hissettiren Endüstri Devrimi’nin gerçekleşmesiyle, üretim teknolojileri ve örgütlenmesi değişmiştir. Buna bağlı olarak endüstriyel üretkenliğin yoğunlaşması ile oluşan yığınsal göçler ve kentleşme sürecinde, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra konut gereksinimi giderek artmış, konut bir sorun haline gelmiştir. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde devlet eliyle, niceliksel olarak çok büyük rakamlara ulaşan, fakat nitelik bakımından oldukça yetersiz olan konutlar üretilmiş, 80’li yıllarda konutların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de ise, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi -konut ve barınma hakkı insanın temel haklarından biri olmasına rağmen- dar gelirliilere yönelik barınma gereksinimi büyük oranda kaçak yapılaşmayla karşılanmaya çalışılmıştır. Devlet, dar gelirliilere yönelik olarak, kredi sağlamanın yanı sıra, yasal düzenlemelerle mevcut gecekondu bölgelerini çok katlı ve ruhsatlı alanlara dönüştürmüştür. 1984 yılında kurulan Toplu Konut İdaresi, son yıllarda ve özellikle 2009 yılı için belirttiği “konut seferberliği” kapsamında 400 bin konut hedefini geçince 2010 yılı hedefini de 480 bin’e çıkararak yükseltmiştir. Bu hedef belirtilirken yapılan açıklamada belediyelerle işbirliği halinde yürütülen gecekondu dönüşüm ve kentsel yenileme projelerinin yaygınlaşacağı, alt gelir grubu ve yoksullara yönelik sosyal konut projelerine hız verileceği vurgulanmıştır. Ekonomik yetersizliklerden dolayı hayatı boyunca konut sahibi olma şansı elde edemeyen insanlara konut sahibi olma şansı sağlayan TOKİ uygulamaları, Türkiye’nin 81 ilinde hızla çoğalmakta ve kent planlamasında belirleyici bir rol oynamaktadır. (4)

2003 yılından günümüze gelinceye kadar, Türkiye’de konut politikalarındaki sorumlu aktörlerde önemli değişiklikler olmuş ve bunların sonucu olarak günümüzde TOKİ, ülkedeki konut politikalarında en yetkili kurum haline gelmiştir. Bugün TOKİ Türkiye’nin her ilinde ve yurtdışında, başta konut olmak üzere çok sayıda yapı üretimi gerçekleştirmeye devam etmektedir. Kentsel

planlama açısından bakıldığında, bu kadar büyük miktarlarda konut üretimi yapan bir kurumun Türkiye'nin her yerinde aynı tip uygulamalar yapması önemli bir sorundur.

Büyük çapta uygulamalar yapan TOKİ'nin ürettiği projelerde, bölgesel ve yerel sivil mimari örneklerini de yansıtan bir planlama bağlamında, çağdaş tasarıma ait yorumlar getirilmesi gibi herhangi bir kaygı bulunmadığı açıkça görülmektedir. Konut üretimi ev sahibi olma bilinciyle kısıtlanmamalı ve nicelik boyutunu aşmış, nitelik boyutunu da dikkate almalıdır. TOKİ uygulamaları doğal, ekolojik ve kültürel değerleri ortaya çıkaran kimlikli bir mimarlık anlayışı çerçevesinde daha yaşanabilir ve kaliteli çevreler oluşturmaya yönelmelidir.

3. Toki Konutları Plan ve Cephe Tipleri

Kentlerin farklı bölgelerinde, TOKİ tarafından uygulanan toplu konutların oluşturduğu silüetler incelendiğinde, mimari tavırdaki arayış eksikliği, tek düzelik ve birçok özelliği tartışılabilir olan kitlesel kent parçaları göze çarpmaktadır. Yurtdışında daha önce örnekleri inşa edilmiş ve yaşanan problemler nedeniyle, dünya genelinde terk edilmiş sosyal konut tipolojisi, Türkiye'nin her kentinde hızla yükselen konut bloklarında uygulanarak pek çok yönüyle ele alınması gereken bir kentsel dönüşüm meydana getirmektedir. (4)

Kentsel planlama açısından bakıldığında, bu kadar büyük miktarlarda konut üretimi yapan kurumun Türkiye'nin her yerinde aynı tip uygulamalar yapması önemli bir sorundur. TOKİ projelerinde bölgesel ve yerel sivil mimari örneklerini de yansıtan bir planlama bağlamında, çağdaş tasarıma ait yorumlar eksiktir. Doğal, ekolojik ve kültürel değerleri ortaya çıkaran kimlikli bir mimarlık anlayışı ön plana çıkarılmalıdır. Aşağıda plan cephe örnekleri Türkiye'nin her yerinde iklim, çevre koşulları ve doku özelliklerine bakılmaksızın aynı karakterde konutları ve sosyal donatıları görmek mümkündür.

Şekil.1-2. . TOKİ Yunuseli C1 Tipi Hasanağa Tip 2 plan ve görünüş Ön Görünüşü (4)

11

12

13

14

Fotoğraf.3-14. İstanbul, Antalya, Diyarbakir, Hakkari, Trabzon, Niğde, Ankara, Kayseri, Bursa, Van, Erzincan (5)

15

16

17

18

Fotoğraf 14-18. Denizli, Orhangazi, İstanbul, Afyon (6)

4. TOKİ Yeni konutlarında ve Yöresel Mimari İzler Arayışının İrdelenmesi

TOKİ tarafından gerçekleştirilen sosyal konut projeleri mimari açıdan da çok yoğun eleştirilere konu olmaktadır. Söz konusu projelerin, şehirlerin yapı dokusuna aykırı, hiçbir geleneksel ya da modern mimari yaklaşıma uymayan, şehirden şehire değişebilen fonksiyonellik beklentilerini göz ardı eden, tek tip ve kimliksiz bir mimari anlayışla inşa edildiği konusu, ilgili çevreler tarafından yaygın biçimde dile getirilmektedir.(7)

TOKİ'nin sloganı ise;“*Yeni projelerinde bölgesel mimari özelliklerini ve iklim değerlerini göz önünde bulunduracak olan TOKİ, karakteristik Türk mimari özelliklerine ağırlık verecek.*” tir. (8)

. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), geleneksel Türk mimarisinin yaşatılması için özel projeler geliştiriyor. 58, 59 ve 60. Cumhuriyet Hükümetleri'nin Acil Eylem Planı ve Hükümet Programı doğrultusunda kısa sürede konut ihtiyacının karşılanması amacıyla, *Türkiye'nin her bölgesinde benzer özelliklere sahip konutlar üreten TOKİ, yeni projelerinde bölgesel farklılıkları, iklim değerlerini, mimari özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulunduracak.*

. *Özellikle bina dış cephelerinde karakteristik Türk mimari özelliklerine ağırlık verecek olan TOKİ, yerel yönetimlerden gelen yöresel mimari içerikli projeler ile yerli ve yabancı uzmanlardan gelecek önerilere önem veriyor.*

. *Geleneksel Türk mimarisinin günümüze ulaşan örneklerini modernize eden TOKİ, Rize'nin Çamlıhemşin, Erzincan'ın Kemaliye ilçelerinde başlattığı yöresel mimari çalışmalarını, Şanlıurfa Akabe ve Birecik, Ankara-Beybapazarı, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, Mardin Merkez ile Ilısu, Batman-Hasankeyf, Bolu Göynük ve Mudurnu ile Fatih-Sulukule'de hayata geçirdi.*

• Yöresel Mimari, Toki'nin Anayasası'nda Sloganıyla Oluşturulan Projeler:

TOKİ'nin amaç ve ilkelerini belirleyen ve bir anlamda “İdare'nin Anayasası” sayılan 7 maddelik ilkeler arasında yer alan ‘**yöresel mimari kavramı**’ yeni yapılan projelerde daha da ön plana çıkıyor. Çevre değerleriyle paralellik gösteren yöresel mimari kavramı, TOKİ'nin gelecekteki tüm projelerini etkileyecek gibi görünüyor. TOKİ tarafından belirlenen ana görev alanlarından bazıları şunlardır: (8)

- 1- Alt gelir grubuna ve yoksullara yönelik sosyal konut üretilmesi,
  - 2- İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Diyarbakir gibi büyük şehirlerimizde uydukentler kurulması,
  - 3- *Tarihi doku ve yöresel mimarinin geliştirilmesi ve Tarımköy uygulamalarının yaygınlaştırılması,*
  - 4- Belediyelerle işbirliği halinde Kentsel Yenileme ve Gecekondu Dönüşüm Projeleri yapılması,
- Bunlardan bazıları aşağıdaki şekilde konu bağlamında özetlenebilir;

. *Yeni Hasankeyf'i Toki İnşa Edecek;* Hasankeyf'in zengin tarihi birikimini dikkate alan TOKİ, yeni yerleşim alanında Kültürel Park Alanı ve Müze projesi geliştirdi. Yapılacak arkeolojik kazılar

sonucunda çıkarılacak tarihi eserler bu müzede sergilenecek. Hasankeyf'in sembolü olan tarihi köprüsü ve El-Rızk Camii'nin yaşatılması amacıyla orijinallerinden esinlenilerek yeni yerleşim yerinde benzer bir cami ve köprü yapılacaktır.

. **Fatih'in Tarihi Yönü Gün Yüzüne Çıkıyor;** Tarihi ve kültürel dokunun yoğun olduğu Fatih Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (**Sulukule**), uzun yıllar devam eden ilgisizlik, bakımsızlık ve mülkiyet dağılımının çokluğu nedeniyle kendi gelişimini ve değişimini tamamlayamamış, bakımsız ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ve İstanbul'un merkezinde çöküntü ve enkaz alanları oluşturuyordu. Fatih Belediyesi ile işbirliğine giden TOKİ, bölgedeki eski yapıları yıkarak yerine tarihi dokuya uygun evler yapmaya başladı.

. **TOKİ, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında,** yaptığı az katlı konutlarda **Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin izlerini taşıyan dış cephe çalışmalarına imza attı.** Tarihi mimari unsurlarını taşıyan 341 konut, çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek şekilde tasarlandı. Ankara'nın tarihi evleriyle ünlü Beypazarı ilçesine 256 adet yöresel mimari ile şekillendirilmiş konut yapacak olan TOKİ, **yeni projelerde farklı dış cephe anlayışları denemeye başladı. Daha önce Kuzey Ankara Kent Girişi Dönüşüm Projesi'nde Osmanlı ve Selçuklu çizgisi taşıyan mimari örnekleri kullanan TOKİ, az katlı ve bahçeli evlerle geçmişe uzanarak gelecek kuşaklarla sağlam köprüler kuruyor.** Kuzey Ankara Başkent'in Yeni Yüzü Oluyor; Gecekondu ve plansız yapılaşma nedeniyle Türkiye'nin imajına zarar veren Esenboğa Havaalanı güzergahında yer alan Kuzey Ankara Bölgesi'nde büyük bir kentsel dönüşüm projesi başlatan Büyükşehir Belediyesi ile TOKİ, Başkent'e yakışan bir yaşam alanı inşa etmeye başladı. Üniversiteler, meslek kuruluşları ve uzmanlardan gelen "**konut üretiminde yöresel çizgilere yer verilmesi**" önerilerini dikkate alan bir proje üretilmiştir.

. **Mardin Evleri Mardin Taşından Yapılacak;** Tarihi Mardin Evleri, TOKİ tarafından yürütülecek çalışma ile kaçak ve sağlıksız yapılardan kurtarılarak turizme kazandırılacak. Mardin Evleri Projesi, Mardin Valiliği'nin görüşleri doğrultusunda, **şehir halkının yaşam biçimi ve alışkanlıkları göz önüne alınarak tasarlandı.** TOKİ tarafından inşa edilecek bin 440 Mardin Evi, yöresel mimarinin özelliklerini yansıtacak ve **binaların dış cepheleri, yörede yoğunlukla kullanılan Mardin taşıyla kaplanacak.** (9)

Bu ifadeler farklı görünse de üretilen tüm yapılar yine aynı mimari çizgileri taşıması kaçınılmazdır.

- **İnsaat Kalitesi ve Mimari Değer Açısından Görüşler ise;**

TOKİ tarafından inşa ettirilen sosyal konut projeleriyle ilgili en önemli şikayet konusu inaat kalitesidir. Çatı, dış cephe, doğramalar, zemin kaplaması, boya, kalorifer tesisatı, kapılar, elektrik aksamı, mutfak dolapları, asansör isleri ve su deposu gibi yapının kısa ömürlü yapı unsurlarının neredeyse tamamına ilişkin olarak malzeme ve işçilik konusunda yaygın şikayetler söz konusudur.(10)

Cumhuriyet'in başlangıç dönemlerindeki kamu mimarlığında gözlenen ulusal kimlik ve bölgesel karakter arayışlarının sonucunda, aynı döneme ait yapıların hemen tümü bugün "**kültürel miras**" niteliği kazanmaktadır. Yeni yasalarla TOKİ'ye verilen ve yukarıda vurgulandığı şekilde mimarlık ve şehircilik ilkelerine aykırı keyfi yapılaşma kararlarına olanak sağlayan yetkiler yeniden gözden geçirilmeli, kentsel bütünlük çevresel uyum ve planlama hiyerarşisini mutlaka gözetilen bir imar düzeninin egemen kılınması için ivedilikle düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle doğal, ekolojik ve kültürel değerleri açısından yasalarla korunmaları öngörülen bölgelerdeki, bütün bu özellikleri gözardı eden TOKİ projeleri yer seçimleri, gelecek kuşaklara karşı sorumluluklar açısından da kabul edilemez uygulamalar olarak, aynı keyfi ve denetimsiz imar yetkilerinin sonucu olarak yaşanmaktadır.(11)

. Kimi TOKİ projelerinin açıklamalarında yer alan "**Osmanlı-Selçuklu Mimari tarzı**" vb. yaklaşımlar, yer seçimlerinden komşuluk ilişkilerine, yerleşme karakterinden sosyal ve kültürel hizmet alanlarına kadar tümüyle Anadolu'ya yabancı ve tekdüze yinelenmiş bloklardan oluşan projelerde, çağdaş mimarinin asla kabul edemeyeceği "kişisiz taklitler" olarak tasarlanmaktadır. Kültürel derinliklerin göz ardı edildiği sadece "**simgesel**" yaklaşımlarla dekoratif sıklıkta gözlenen bu uygarlık ve sanat yoksunu tasarımlar "**kimlikli çağdaşlık**" değildir. Panel ve forum katılımcıları, tarihten doğru ve düzeyli esinlenmeyi başaracak, biçimsel değil öz olarak gelenekel mimarinin çağdaş yorumlarını gerçekleştirebilecek mimari projelerin elde edilmesi için TOKİ yönetimine "**mimarlık ve şehircilik yarışmaları**" olanağını ve erdemini anımsatmakta ve tavsiye etmektedirler.

Mimarlar Odası'nın Şubeleri kanalıyla yaptığı panel sonrası belirlenen sonuç bildirgesi raporundaki ifadelerden bazıları ise, şu şekildedir.

“Anadolu bir uygarlık, kültür ve sivil mimarlık tarihi hazinesidir. Bu eşsiz ayrıcalığımızı sahiplenen, çağdaş bir konut üretimi ile yeni kent dokusu tasarımlarında ülkemiz mimarlığı, mimarlığın birikim ve heyecanları yeterlidir.” (11)

TOKİ, makro düzeyde planlama ve sürdürülebilir kalkınma modelinin aksine anlık çözüm ürettiği; tek tip mimari uygulamalarla kentin mimari dokusuna uyuşmayan yapılaşmayı oluşturduğu çevre ve kentin sosyal, kültürel, coğrafi özelliklerinin göz ardı edildiği; teknik altyapıdan yoksun, tek tip mimari projeler ürettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Türkiye’de yaşanan hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme sebebiyle oluşan konut-kentleşme sorunlarının çözülmesi ve üretimin artırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla Başbakanlığa bağlı “Toplu Konut İdaresi Başkanlığı” TOKİ konut sorununa kısa vadeli çözümler üreterek ülkenin her bölgesinde plansız bir şekilde, şehre özgü yapıları dikkate almadan projelerini gerçekleştirmektedir. (12)

6. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR

Hızlı üretime bağlı olarak, tasarım esnekliğinin olmaması, tek tipleşmeyi beraberinde getirmekte; uygulamalarda yöresel, iklimsel farklılıklar dikkate alınmamaktadır. Hedefleri doğrultusunda, maliyeti azaltma ve minimum ödeme kapasitesine sahip kullanıcıların isteklerini karşılama çabası, TOKİ'nin kaliteye ilişkin bazı kriterlerden ödün vermesine neden olmuştur. TOKİ tarafından yapılan uygulamaların ve sadece ‘nicelik’ olarak çokluğundan ötürü ortaya çıkan **göreceli ‘olumlu’** durumun, olumsuzlukların sürdürülmesine dayanak olmaması gerektiğini her platformda tartışılmıştır. Bu kadar büyük çapta uygulamalar yapan TOKİ'nin ürettiği projelerde, bölgesel ve yerel sivil mimari örneklerini de yansıtan bir planlama bağlamında, çağdaş tasarıma ait yorumlar getirilmesi gibi herhangi bir kaygı bulunmadığı açıkça görülmektedir. Konut üretimi ev sahibi olma bilinciyle kısıtlanmamalı ve nicelik boyutunu aşıp, nitelik boyutunu da dikkate almalıdır. TOKİ uygulamaları toplumun gerçek ihtiyaç sahiplerine asgari çağdaş yaşama ve uygarca barınma koşullarını sağlayan konut üretimi ile doğal, ekolojik ve kültürel değerleri ortaya çıkaran kimlikli bir mimarlık anlayışı çerçevesinde daha yaşanabilir ve kaliteli çevreler oluşturmaya yönelmelidir.(4)

Cumhuriyet'in başlangıç dönemlerindeki kamu mimarlığında gözlenen ulusal kimlik ve bölgesel karakter arayışlarının sonucunda, aynı döneme ait yapıların hemen tümü bugün **“kültürel miras”** niteliği kazanmaktadır. Yeni yasalarla TOKİ'ye verilen ve yukarıda vurgulandığı şekilde mimarlık ve şehircilik ilkelerine aykırı keyfi yapılaşma kararlarına olanak sağlayan yetkiler yeniden gözden geçirilmeli, kentsel bütünlük çevresel uyum ve planlama hiyerarşisini mutlaka gözeten bir imar düzeninin egemen kılınması için ivedilikle düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle doğal, ekolojik ve kültürel değerleri açısından yasalarla korunmaları öngörülen bölgelerdeki, bütün bu özellikleri gözardı eden TOKİ projeleri yer seçimleri, gelecek kuşaklara karşı sorumluluklar açısından da kabul edilemez uygulamalar olarak, aynı keyfi ve denetimsiz imar yetkilerinin sonucu olarak yaşanmaktadır.

2003 yılında Konut Müsteşarlığı, 2004 yılında ise Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü kaldırılmış ve bu kurumların yetkileri de TOKİ'ye devredilmiştir. Bu artan yetki kapsamında son birkaç yıldır TOKİ, uyguladığı tip projeler, uygulamalarını gerçekleştirdiği araziler, inşaatların yapımını üstlenen müteahhitlerden bazılarının ve işçilik niteliği ve projelendirmede tekdüzelik ile konut piyasasında özellikle mimari kimliksizlik açısından sürekli eleştirilen problemler yaratmaktadır.

Ekonomik yetersizliklerden dolayı hayatı boyunca konut sahibi şansı bulamayan insanlara bu fırsatı en uygun koşullarla sağlayan TOKİ uygulamaları, Türkiye'nin 81 ilinde hızla çoğalmakta ve kent planlamasında belirleyici bir rol oynamakla birlikte ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Bu tartışmaların kaynağı tasarım anlayışındaki arayış eksikliğinden dolayı ortaya çıkan tip projeler, uygulama ve malzeme kalitesindeki sorunlardır. TOKİ'nin tartışılmaz bir gücünün varlığı

çerçevesinde, konut üretiminin geleceğe aktarımında yapı kalitesinin artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması kaçınılmazdır.

Üretilen konutlar tüm kentlerle birlikte, toplumun farklı kesimlerinden insanların yaşadığı, birtakım tarihi ve coğrafi özelliklere sahip olan kentlerde, birtakım bölgelerdeki yaşam biçimini olumsuz etkilemekte ve dönüştürmektedir. TOKİ uygulamaları üzerinde yer aldığı ve dönüştürdüğü kentle hiçbir bağlantı kurmamakta, adeta kentsel çevreyi dikkate almamaktadır. Üretimlerin büyüklüğü ve yayıldığı alan düşünüldüğünde, yakın çevreden başlanarak tüm bölge bütüncül ve çağdaş bir tasarım stratejisiyle ele alınmalı, toplumsal beklentiler karşılanmaya ve genel memnuniyet oluşturulmaya çalışılmalıdır.

Kentsel planlama açısından bakıldığında, bu kadar büyük miktarlarda konut üretimi yapan bir kurumun, her köşesi özgün tarihi ve kültürel mimari mirasa sahip ülkemizde konut üretimi anlayışında, aynı tip uygulamalarla karşımıza çıkması önemli ve çözülmesi gereken bir sorundur. Bu sorun gerek uzman görüşlerine sürekli başvurarak gerekse çeşitli yarışmalar açarak uzun soluklu niteliği yüksek günümüz mimarisinin modern izlerini taşıyan konut projelerine imza atarak çözülebilir. TOKİ kuruluş olarak bunu organize edebilecek bir yapıya sahiptir ve gücünü nicelik kadar kentsel kimliğe katkı sağlayacak nitelikte kullanması bir kentli olarak en önemli beklentimizdir.

Kaynakça

1. Ulu, A., Karakoç, A, 2004, “Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi”, *PLANLAMA Sayı: 29,S:59 TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını 2004/3 ISSN 1300-7319*
2. <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=185012> , “Fotoğraflarla TOKİ'nin Bursa'ya Tokadı”- Ödüller
3. Tatlıdil, E., Kent Ve Kentli Kimliği; İzmir Örneği, *Ege Akademik Bakış*, 9 (1) 2009: 319-336
4. Gür, M. 2009. “Alt ve Orta Gelir Grubuna Yönelik Toki Konutlarında Kullanıcı Memnuniyetinin Araştırılması”, *Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa*. 249 s.
5. <http://www.google.com.tr/imgres?q=toki+konutlar>
6. www.toki.k12.tr/
7. İnşaat Mühendisleri Odası Bursa Şubesi Dergisi, 2008: 10
8. www.toki.gov.tr/ TOKİ, 2009. Geleceğin Türkiye’si için Geleceğin Kentlerini Kuruyoruz, T.C. 58. 59. Ve 60. Hükümetlerin Planlı Kentleşme ve Konut Üretim Seferberliği. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
9. <http://www.tokihaber.com.tr/haber/Yeni%20konutlarda%20y%C3%B6resel%20izler>
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=13118582>
10. Ayan, E, 2011, “Konut Finansmanı Sistemi ve Türkiye’de TOKİ Uygulamalarının Analizi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi Temmuz/2011*, 149
11. Gür M., 2010, “Toki Konutlarının Geleceğe Aktarımında Kalite Arayışı”, *V. Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu, Edirne*.
12. mo.orgtr/toki